

MEĐUNARODNA JURISDIKCIJA U KRIVIČNIM STVARIMA

Sakib Softić

Fakultet za kriminalistiku,
kriminologiju i sigurnosne
studije Univerziteta u Sarajevu

Adresa za korespondenciju:

Sakib Softić
Fakultet za kriminalistiku,
kriminologiju i sigurnosne
studije Univerziteta u Sarajevu
Zmaja od Bosne 8
71000 Sarajevo
softicsakib@gmail.com

Copyright © 2013 Fakultet za
kriminalistiku, kriminologiju i
sigurnosne studije Univerziteta u
Sarajevu

Sažetak

Pitanje nadležnosti za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja pravila međunarodnog prava je u stalnom progresu i zahtijeva povremeno preispitivanje u svjetlu nastanka novih pravila međunarodnog prava i njihovog potvrđivanja u praksi međunarodnih i nacionalnih krivičnih sudova. Autor je istražio principe na kojima je jurisdikcija utemeljena koristeći izvorne međunarodne dokumente, odnos između međunarodne i nacionalne jurisdikcije, stavove različitih sudskih tijela zauzete u njihovoj primjeni u konkretnim slučajevima kao i njihovo razumijevanje od strane vodećih pravnih stručnjaka u ovoj oblasti. Zatim ih je opisao i objasnio pojedinačno i u međusobnom odnosu tako da rad daje cjelovitu sliku stanja teorije i prakse u ovoj materiji. Principi na kojima je utemeljena jurisdikcija u krivičnim stvarima proizlaze iz međunarodnih običaja, međunarodnih ugovora i nacionalnih zakonodavstava. Ne postoje pravila međunarodnog običajnog prava opšteg karaktera koja bi obavezivala države da vrše jurisdikciju po nekom od navedenih osnova. Ali, ipak u onim oblastima u kojima međunarodne konvencije predviđaju takvu obavezu država moglo bi se reći da su takva pravila u nastajanju.

Ključne riječi: *ijurisdikcija; suverenitet; ekstradicija; međunarodno krivično djelo; primarna nadležnost; komplementarna nadležnost*

UVOD

Predmet ovog rada je međunarodnopravna jurisdikcija u krivičnim stvarima. Pitanje jurisdikcije za krivično gonjenje počilaca međunarodnih krivičnih djela povremeno dolazi u žižu interesovanja šire međunarodne javnosti naročito kada je u pitanju krivično gonjenje trenutno ili ranije visoko pozicioniranih državnih dužnosnika ili istaknutih pojedinaca kao što je to u skorije vrijeme bio slučaj sa sadašnjim i bivšim predsjednicima država kao što su to naprimjer Noriega, Gadafi, Pinoče, Milošević ili osnivač *WikiLeaks*-a, *Julian Assange*. Također je ovo pitanje od značaja za uspostavu nadležnosti u krivičnim djelima sa elementom inostranosti, zločinima kojima se vrijeđaju vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom kao i ustanovljenjem nadležnosti za sva ostala krivična djela.

Ustanovljenje jurisdikcije vrši se na osnovu određenih principa. Stoga je nužno utvrditi na osnovu kojih principa se ustanovljava jurisdikcija pojedinih država, te ih opisati i objasniti. Cilj ovog rada je izlaganje i objašnjenje osnovnih principa na osnovu kojih se utvrđuje jurisdikcija za suđenje u krivičnim stvarima kao i utvrđivanje odnosa između međunarodne i nacionalne jurisdikcije.

Osnovna hipoteza ovog rada je da je u okviru međunarodnog krivičnog prava uspostavljen cjelovit set principa na osnovu kojih se može utvrditi jurisdikcija kao i nadležnost nekog sudskog tijela u svakom pojedinačnom predmetu.

Ciljevi ovog rada opredijelili su i izbor metoda korištenih za realizaciju postavljenih ciljeva. To su prije svih deskriptivni i analitički metod a u izvjesnoj mjeri i komparativni metod. Autor je istražio koji su to principi na temelju kojih se utvrđuje jurisdikcija, te ih opisao i objasnio.

U domaćoj pravnoj literaturi nema dovoljno radova koji bi se bavili isključivo pitanjem jurisdikcije u krivičnom pravu sa međunarodnopravnog aspekta. Knjige i članci u domaćoj literaturi koji se bave pitanjem jurisdikcije tretiraju isto pitanje iz ugla nacionalne krivične jurisdikcije.

Jurisdikcija je izraz koji nam služi da opišemo granice nadležnosti država ili drugih regulatornih vlasti, kao što je naprimjer Evropska Unija, da donose i primjenjuju zakone kao i da ih prinudno izvršavaju. *Jurisdikcija* je pravo države da donosi zakone, da presuđuje u sporovima između pravnih subjekata (fizičkih i pravnih lica) i da sprovodi svoje zakone sudskim i vansudskim putem. Jurisdikciju dijelimo na: zakonodavnu, izvršnu i sudsku.¹

Zakonodavna jurisdikcija (eng. *right to prescribe*) se odnosi na pravo države da donosi obavezujuće pravne propise koji se primjenjuju na njenoj teritoriji. Država koja

¹ Softić, S. (2012). Međunarodno pravo. Sarajevo: Des. Str. 117.

donosi pravne propise suprotne odredbama međunarodnog prava i krši svoje međunarodne obaveze čini povredu međunarodnog pravnog poretka što u konačnici može dovesti do njene međunarodne odgovornosti.²

Sudska jurisdikcija (eng. *right to adjudicate*) odnosi se na pravo presuđenja u građanskim i krivičnim stvarima odnosno pravo države da podvrgne određene osobe ili stvari sudskim postupcima.³

Izvršna jurisdikcija (eng. *right to enforce*) odnosi se na pravo države da primjenom instrumenata koji joj stoje na raspolaganju a to su različite administrativne i izvršne mjere, potakne ili prisili pravne subjekte na poštivanje prava.⁴

Sva tri tipa jurisdikcije ograničena su pravilima međunarodnog prava.⁵ Jurisdikcija je usko povezana sa suverenosti, jer predstavlja primjenu državne vlasti kojom nastaju, prestaju ili se mijenjaju prava i obaveze pravnih subjekata na područjima na kojim država ima teritorijalni suverenitet. Svaka država ima pravo da uređuje svoj pravni poredak i radi toga da utvrđuje prava i obaveze svih pravnih subjekata koji se nalaze na njenoj teritoriji. U isto vrijeme država ne može izvršavati bilo kakav akt vlasti na teritoriji koja pripada drugoj državi.

Država je ovlaštena da počinioce kaznenih djela podvrgne radnjama svojih sudskih tijela na osnovu pravila međunarodnog prava o sudskoj jurisdikciji. Jurisdikcija znači ovlaštenje sudova neke države da postupaju u određenim predmetima. U tom smislu se jurisdikcija može shvatiti kao međunarodna nadležnost.⁶ Jurisdikciju kao pojam međunarodnog prava treba razgraničiti od nadležnosti kao pojma unutrašnjeg prava mada se ovi pojmovi ponekad koriste kao sinonimi. Za razliku od jurisdikcije kao kategorije međunarodnog prava nadležnost je kategorija unutrašnjeg prava koja nam služi da utvrdimo stvarnu i mjesnu nadležnost domaćih sudova odnosno koji će sud postupati u konkretnom predmetu s obzirom na vrstu sudova, vrstu predmeta i mjesto izvršenja krivičnog djela.

Nadležnost nacionalnih sudova u krivičnim stvarima uređuje se unutrašnjim zakonodavstvom svake države. Pravo na samostalno propisivanje nadležnosti nacionalnih sudova proizlazi iz suvereniteta svake države. Međunarodno pravo stavlja neka ograničenja državama u pogledu prava za propisivanje nadležnosti njenih sudova.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ "U velikom delu izvora međunarodnog krivičnog prava pod jurisdikcijom se podrazumeva: (a) propisivanje krivičnih dela, (b) suđenje za ta dela, (c) izvršenje krivičnopravnih sankcija. Ovo skoro potpuno odgovara onim shvatanjima u međunarodnom pravu koja govore o zakonodavnoj, sudskoj i izvršnoj jurisdikciji..." Degan, V.Đ. Pavišić, B. Beširević, V. (2011). Međunarodno i transnacionalno krivično pravo. Beograd: Glasnik, štamparija. Str. 123.

⁶ Pavišić, B., Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske, bilješke-literatura-sudska praksa, Zagreb, 1993., str. 141.

Kao i kod zakonodavne jurisdikcije na nacionalnom nivou, međunarodno pravo priznaje pet osnova za ustanovljenje sudske jurisdikcije u krivičnim stvarima. To su: teritorijalni princip i princip aktivnog državljanstva, princip pasivnog državljanstva, zaštitni princip i univerzalni princip kao ekstrateritorijalni principi.

2. Teritorijalni princip. Osnovno je pravilo da se za zločin izvršen na teritoriji neke države sudi u toj državi pred njenim nacionalnim sudovima. Svaka država propisuje pravila na osnovu kojih se utvrđuje stvarna, mjesna i funkcionalna nadležnost njenih sudova.⁷ Država preuzima krivično gonjenje protiv svih počinitelaca krivičnih djela počinjenih na njenoj teritoriji čak i ako se radi o stranim državljanima.

Izvršenje nekih krivičnih djela može biti započeto u jednoj a dovršeno u drugoj državi odnosno štetna posljedica može nastupiti u drugoj državi. U takvim slučajevima sudovi obiju država su po teritorijalnom principu nadležni za vođenje krivičnog postupka, "država gdje je djelo započeto ima nadležnost po subjektivnom teritorijalnom principu, a država gdje je djelo dovršeno ima nadležnost po objektivnom teritorijalnom principu..."⁸

Postoje i praktični razlozi koji opravdavaju nadležnost države na čijoj teritoriji je krivično djelo počinjeno. Tu je najlakše provesti postupak pošto je tu najlakše prikupiti dokaze, obezbijediti prisustvo okrivljenog, svjedoka i oštećenog. Također se tu mogu najbolje zaštititi prava optuženog koji ukoliko je domaći državljanin može poznavati pravo koje važi na toj teritoriji. Zbog toga se sudovi države u kojoj je krivično djelo počinjeno smatraju *forum conveniens* odnosno mjesto koje je pogodno za suđenje.

Teritorijalni princip ne odnosi se samo na krivična djela počinjena na kopnenoj teritoriji države nego i na djela počinjena na drugim područjima na kojima se proteže suverenitet te države a koja obuhvataju još najmanje unutrašnje morske vode i teritorijalno more, brod ili vazduhoplov koji nosi zastavu države koja želi da vrši jurisdikciju.

Klasičan primjer primjene teritorijalnog principa dat je u predmetu *Lotus*.⁹ Stalni sud međunarodne pravde je potvrdio nadležnost Turske da sudi kapetanu francu-

⁷ Član 8 KZBiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) propisuje:

(1) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo na teritoriji Bosne i Hercegovine.

(2) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo na domaćem plovilu, bez obzira gdje se plovilo nalazilo u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

(3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo u domaćem civilnom zrakoplovu dok leti ili u domaćem vojnom zrakoplovu, bez obzira gdje se zrakoplov nalazio u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

⁸ Malanczuk, P. (1997). Akehurst's modern introduction to International Law. (7th revised ed.). London and New York: Routledge.Str. 110.

⁹ France v.Turkey (1927) PCIJ Reports, Ser An No 10.

skog broda Lotus koji se na otvorenom moru sudario sa turskim brodom kojom prilikom je stradalo osam članova posade turskog broda. Po ulasku u turske teritorijalne vode kapetan je uhapšen i protiv njega je pokrenut krivični postupak za ubistvo iz nehata. Većina članova suda je zauzela stav da pošto je turski brod nosio tursku zastavu smatra se da je asimiliran u tursku teritoriju i otuda turski organi imaju nadležnost za vođenje krivičnog postupka protiv kapetana francuskog broda. Tako je zaključeno da ne postoji ni jedno pravilo međunarodnog prava koji ga sprečava da vrši jurisdikciju u konkretnom slučaju.

Po međunarodnom običajnom pravu država zastave broda odgovorna je za vršenje krivične jurisdikcije i na trgovačkim i javnim brodovima za djela počinjena u teritorijalnim vodama druge države. "I dok su pravila apsolutna u odnosu na javne brodove i ratne brodove, trgovački brodovi mogu pasti pod nadležnost obalne države zavisno od rasprostranjenosti lokalnog prava, ukoliko je akt počinjen na brodu štetan za sigurnost ili druga dobra obalne države."¹⁰

Konvencija o pravu mora iz 1982. godine podvrgava trgovačke brodove režimu ustanovljenom članom 27. Konvencije. Ovaj član pravi razliku između unutrašnjih morskih voda i teritorijalnog mora. Trgovački brodovi imaju pravo neškodljivog prolaza.

Teritorijalni princip uglavnom funkcioniše bez osporavanja kad su svi elementi krivičnog djela vezani za teritoriju jedne države. Ali kad to nije slučaj postavlja se pitanje koja država ima pravo prvenstva za vođenje krivičnog postupka. Klasičan primjer za ovu dilemu je ako bi neko ispalio hitac sa teritorije jedne države i usmrtio nekog na teritoriji druge države. Koja država u takvim slučajevima ima primat? Država u kojoj je izvršena radnja ili država u kojoj je nastupila posljedica. Također, krivično djelo može biti planirano u jednoj a izvršeno u drugoj državi.¹¹ Nacionalna krivična zakonodavstva nastoje ustanoviti svoju nadležnost ukoliko je bilo koji element krivičnog djela počinjen na njenoj teritoriji tako da objektivno može doći do sukoba nadležnosti. Ne postoji pravilo međunarodnog prava koje bi riješilo ovaj sukob nadležnosti.¹²

Neke međunarodne konvencije izričito ustanovljavaju nadležnost sudova na čijoj teritoriji je zločin počinjen. Tako, naprimjer član VI Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine propisuje da će za suđenje osobi optuženoj za genocid ili bilo koje drugo djelo navedeno u članu III postupak sprovesti

¹⁰ Bantekas, I – Nash, S. (2007). *International Criminal Law*. London and New York: Routledge – Cavendish. Str. 77.

¹¹ Po članu 23. (1) KZBiH "Krivično djelo je učinjeno kako u mjestu gdje je učinitelj radio ili je bio dužan raditi, tako i u mjestu gdje je posljedica činjenja ili nečinjenja potpuno ili djelomično nastupila."

¹² "O tome ne postoji pravilo međunarodnog prava, dok nacionalni pravni sistemi tome pristupaju različito." Kaseze, A. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. Str. 328.

nadležni sud države na čijoj teritoriji je djelo počinjeno ili međunarodni krivični sud ukoliko njegova nadležnost bude ustanovljena pristankom država članica.

Neke druge konvencije¹³ obavezuju države potpisnice na preuzimanje jurisdikcije za krivična djela propisana ovim konvencijama ukoliko su pokušani, počinjeni ili je stvoren dogovor da se počine na njihovoj teritoriji bez obzira gdje su posljedice nastupile.

PRINCIP AKTIVNOG DRŽAVLJANSTVA

Država može propisati svoju nadležnost za krivično gonjenje vlastitih državljana ma gdje počinili krivično djelo. Ovaj princip je univerzalno prihvaćen i neke ga države više a druge manje koriste.¹⁴ Međunarodni sud u Hagu je u predmetu *Nottebohm* zaključio da je državljanstvo "pravna veza koja kao podlogu ima društvenu činjenicu pripadanja, istinsku povezanost egzistencije, interesa i osjećanja zajedno sa postojanjem recipročnih prava i obaveza"¹⁵.

Princip aktivnog državljanstva propisan je i u jednom broju međunarodnih konvencija, uključujući *Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine*¹⁶ kao i nekim konvencijama o suzbijanju terorizma.

U ovom predmetu Sud je potvrdio da je suvereno pravo svake države da svojim propisima utvrđuje način stjecanja njenog državljanstva, ali kad je u pitanju diplomatska zaštita osoba koje su stekle državljanstvo primjenom tih propisa nužno je da oni budu preispitani sa pozicija međunarodnog prava. Sud je podržao princip efektivnog državljanstva gdje državljanin mora dokazati značajnu vezu sa odnosnom državom. Ovaj princip se ranije primjenjivao samo u slučaju dvojnog državljanstva da bi se odlučilo koje državljanstvo treba biti korišteno u konkretnom slučaju.

Svaka država svojim zakonodavstvom utvrđuje koje osobe imaju njeno državljanstvo. Također, svaka država svojim zakonodavstvom uređuje i način stjecanja njenog državljanstva. Međunarodno pravo samo nameće izvjesna ograničenja država ma koja moraju poštivati pri utvrđivanju kriterija za utvrđivanje državljanstva.

¹³ Na primjer: Konvencija o suzbijanju krivotvorenja novca iz 1929. godine i Konvencija o sprečavanju zabranjene trgovine drogama iz 1936. godine.

¹⁴ Član 9. (2) KZBiH propisuje: (2) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema državljaninu Bosne i Hercegovine koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine počini bilo koje krivično djelo.

¹⁵ *Nottebohm case*, (*Liechestein v. Guatemala*), ICJ Reports, 1955, pp. 4.23; ILR, pp. 349, 360. Dostupno i na: <http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2674.pdf>, 22.4.2011.

¹⁶ Vidi: *Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine*. Konvencija Ujedinjenih nacija usvojena na Generalnoj skupštini u decembru 1984. i stupila na snagu u junu 1987. godine. Dostupna na: <http://www.azil.com.hr/news.aspx?newsID=105&pageID=34>, 22.4.2011.

Dva osnovna principa na kojima se zasniva državljanstvo su *ius soli*, stjecanje državljanstva po osnovu rođenja na teritoriji države i *ius sanguinis*, stjecanje državljanstva po osnovu državljanstva roditelja.

Princip aktivnog državljanstva je češće primijenjen u građanskim ali ponekad i u krivičnim postupcima. Ranije su države koristile ovaj princip radi zaštite svojih interesa koji mogu u inostranstvu biti povrijeđeni od njenih državljana a "primarni primjer je bio krivično djelo izdaje".¹⁷

U novije vrijeme države propisuju nadležnost vlastitih sudova za krivična djela koja njeni državljani počinu u inostranstvu bez obzira da li su te radnje inkriminirane po zakonima države u kojima su počinjena. "U Velikoj Britaniji princip državljanstva se primjenjuje na ograničen broj krivičnih djela kao što su izdaja, ubistvo i ubistvo iz nehata, bigamija, krivična djela počinjena na stranim trgovačkim brodovima i najnovije - zavjera ili poticanje seksualnih krivičnih djela protiv djece."¹⁸

U nekim drugim državama nadležnost njenih sudova zavisi da li se ta djela smatraju krivičnim i u državama u kojima su počinjena. "Osnovni razlog na kome počiva ovo načelo je želja ... da se sopstveni državljani ne izručuju državama gdje je zločin počinjen."¹⁹ To su one države u kojim postoji ustavna zabrana izručenja vlastitih državljana, pa se ovaj princip primjenjuje kako počinilac ne bi izbjegao krivičnu odgovornost.

Naprimjer sudovi SAD prihvataju princip aktivnog državljanstva kao osnovu za jurisdikciju. Ristejment propisuje da država može ustanoviti jurisdikciju na temelju državljanstva osobe²⁰ ali sudovi SAD mogu procesuirati osobu samo za povredu zakona SAD, ne i za povredu krivičnih zakona drugih država.²¹

PRINCIP PASIVNOG DRŽAVLJANSTVA

Kao što smo već rekli princip pasivnog državljanstva dopušta državi primjenu njenog prava, naročito u krivičnoj materiji, na djela počinjena izvan njene teritorije od osoba koje nisu njeni državljani ukoliko su žrtve njeni državljani. Ovaj princip nema opštu primjenu kad su u pitanju obična krivična djela ali je značajno zastupljen kada su u pitanju teroristička i druga organizirana krivična djela počinjena

¹⁷ Bantekas, I – Nash, S. (2007). Str. 80.

¹⁸ Ibid, str. 79-80.

¹⁹ Kaseze, A. (2005). Str. 330.

²⁰ Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (1987), Section 421 (1), (2) (d). Američki pravni institute, sačinio je kodifikaciju sudske prakse po pojedinim pitanjima na osnovu koje se sudije i advokati informišu o opštim principima običajnog prava. Mada ove kodifikacije nisu pravno obavezne one su od velikog utjecaja na primjenu prava pošto su sačinjene od vrhunskih pravnih autoriteta: profesora, sudija i advokata.

²¹ Ibid., section 422 (1).

protiv državljanina neke države upravo iz razloga državljanstva te osobe ili protiv njenih diplomatskih i drugih predstavnika.²²

Primjenom ovog principa jurisdikciju vrši država čiji je državljanjin pretrpio štetu ili povredu.²³ Međunarodno pravo dopušta primjenu ovog principa samo pod određenim uvjetima. Opravdanje za primjenu ovog principa proizlazi iz prava zaštite vlastitih državljana u inostranstvu. Ukoliko teritorijalna država u kojoj je počinjen delikt ne želi ili nije u mogućnosti da sankcioniše osobu koja je počinila delikt onda to ima pravo učiniti država čiji je državljanin osoba koja je pretrpjela povredu. Ovaj princip je ugrađen u krivično zakonodavstvo nekih država.²⁴

Sjedinjene Američke Države prihvataju primjenu ovog principa u odnosu na terorističke i druge akte približne težine. Tako Ristejtment u dijelu 402. navodi:

“Princip nije generalno prihvaćen kad su u pitanju obični delikti ili krivična djela, ali je značajno prihvaćen kad se primjenjuje na terorističke i druge organizirane napade na državljanu iz razloga njihove nacionalnosti ili radi ubistava njenih državnih diplomatskih predstavnika ili drugih zvaničnika.”

Države koje prihvataju ovaj princip jurisdikcije predviđaju da za gonjenje zločina postoji „dvostruka inkriminacija“ odnosno da je djelo o kojem se radi krivično djelo kako u zemlji izvršioca tako i u zemlji žrtve. U novije vrijeme države koriste ovaj osnov za ustanovljenje nadležnosti za zločine protiv čovječnosti i mučenja, kao i za terorizam.

ZAŠTITNI PRINCIP

Međunarodno pravo priznaje pravo državama da kažnjavaju strance za krivična djela počinjena u inostranstvu protiv njenih interesa za ograničenu vrstu krivičnih djela.²⁵ To se opravdava time što posljedice povrede za državu protiv koje su usmje-

²² Softić, S. Ibid. Str. 121.

²³ Član 9. (3) KZBiH propisuje: (3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema Bosni i Hercegovini ili njenom državljaninu počini bilo koje krivično djelo koje nije obuhvaćeno odredbom stava (1) ovog člana.

²⁴ Softić, S. Ibid. Str. 121.

²⁵ Član 9. KZBiH glasi: (1) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko izvan njene teritorije počini:

- a) bilo koje krivično djelo protiv integriteta Bosne i Hercegovine iz glave XVI (Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine) ovog zakona;
- b) krivično djelo krivotvorenja novca ili krivotvorenja vrijednosnih papira Bosne i Hercegovine, krivično djelo krivotvorenja znakova za vrijednost ili krivotvorenja znakova za obilježavanje robe, mjera i utega izdatih na osnovu propisa institucija Bosne i Hercegovine iz članova od 205. do 208. ovog zakona;
- c) krivično djelo koje je Bosna i Hercegovina obavezna kažnjavati prema propisima međunarodnog prava, međunarodnih ili međudržavnih ugovora;

rene mogu biti krajnje teške i ozbiljne. Također, ukoliko se jurisdikcija ne bi vršila, mnoge takve povrede bi ostale nekažnjene zbog toga što nisu u suprotnosti sa zakonima države u kojoj su počinjeni (*lex loci delicti*) ili što bi zahtjev za ekstradiciju bio odbijen zbog političkog karaktera povrede.²⁶

To su krivična djela usmjerena protiv sigurnosti države ili druga krivična djela koja predstavljaju prijetnju integritetu vladinih funkcija koja su kao krivična djela priznata u razvijenim pravnim sistemima kao što su: špijunaža, krivotvorenje državnih pečata ili novčanica, falsifikovanje službenih dokumenata, krivokletstvo pred konzularnim predstavnicima ili zavjera da se krše imigracioni ili carinski zakoni.²⁷

Ovaj se princip temelji na zaštiti vitalnih interesa države, budući da djelo koje je izvršeno možda predstavlja političko djelo u državi u kojoj je počinjeno, pa stoga ne bi bilo kažnjivo po pravu države u kojoj stranac ima prebivalište, a iz istog razloga u obzir ne bi došla ekstradicija. I ako ovaj princip lako može biti zloupotrijebljen, njegova primjena je opravdana 'š obzirom na nedostatnost većine nacionalnih zakonodavstava koja se tiču krivičnih djela protiv sigurnosti i integriteta stranih država.'²⁸

Zaštitni princip često se koristi u ugovorima kojima se za specifična krivična djela ugovara višestruka jurisdikcija.²⁹

UNIVERZALNI PRINCIP³⁰

dopušta državama da vrše svoju krivičnopravnu jurisdikciju, a time i da primjenjuju s njom povezano vlastito materijalno krivično pravo, na krivična djela koja se nisu dogodila na njihovom teritoriju, koja ne dotiču njihove neposredne državne interese te u kojim ne sudjeluju njihovi državljani, niti kao žrtve niti kao počinitelji.³¹ Zbog nepostojanja neposredne veze između države koja preduzima krivično

d) krivično djelo protiv službenog ili odgovornog lica u institucijama Bosne i Hercegovine u vezi s njegovom službom.

²⁶ Ibid. Str. 121.

²⁷ Vidi: Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (1987), section 403 (3).

²⁸ Shaw, N. M. (2008). str. 667.

²⁹ Vidi uopšteno: Cameron, I. (1994) The protective Principle of Internationale Criminal Jurisdiction. Aldershot: Brookfield, VT; Vidi također *AG of the Government of Israel v. Eichman* (1961) 36 ILR 5.

³⁰ Vidi uopšteno: Reydams, L. (2003) *Universal Jurisdiction*. Oxford: Oxford University Press.

³¹ Član 9 KZBiH navodi:

(3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema Bosni i Hercegovini ili njenom državljaninu počinio bilo koje krivično djelo koje nije obuhvaćeno odredbom stava (1) ovog člana.

(4) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema stranoj državi ili prema strancu počinio krivično djelo za koje se po tom zakonodavstvu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.

(5) U slučajevima iz stavova (2) i (3) ovog člana, krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

gonjenje i počinjenog krivičnog djela, primjena ovog principa nužno se ograničava na teška krivična djela kojima se ugrožavaju neke vrijednosti i dobra od zajedničkog interesa za sve države.³²

Ne postoji apsolutni konsenzus po pitanju koja su to krivična djela za koja se dopušta univerzalna jurisdikcija. Postoji uže i šire shvatanje ovog principa. Princip univerzalnosti se prihvata u dva oblika: *uslovna univerzalna jurisdikcija (uže shvatanje)* i *apsolutna univerzalna jurisdikcija (šire shvatanje)*.³³

Prema češće prihvaćenom užem shvatanju samo država koja okrivljenog drži u pritvoru može mu suditi. To je tzv. *forum deprehension* odnosno nadležnost po mjestu gdje je osumnjičeni uhapšen. Ova vrsta nadležnosti proizilazi bilo iz običajnog prava kao naprimjer za pirateriju bilo iz ugovornog prava kao naprimjer za teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949. godine i za terorizam. Ovo shvatanje univerzalnosti prihvaćeno je naprimjer u krivičnim zakonodavstvima Austrije SR Njemačke, Švicarske i Francuske.³⁴

Prema širem shvatanju koje je poznato kao apsolutna univerzalna jurisdikcija, država može goniti lica osumnjičena za međunarodne zločine bez obzira na državljanstvo počinioca ili žrtve kao i mjesto gdje je zločin počinjen. Najšire shvatanje je ono koje dopušta suđenje čak i u odsustvu okrivljenog, tj. suđenje *in absentia*. Međutim, mnoge države koje prihvataju apsolutnu univerzalnu jurisdikciju suđenje uslovljavaju prisustvom okrivljenog na njenoj teritoriji. Odsustvo okrivljenog ne sprečava državu u sprovođenju istražnih radnji.³⁵

Princip univerzalne jurisdikcije tijesno je povezan sa idejom o postojanju normi međunarodnog prava koje stvaraju obaveze *erga omnes* kao i *jus cogens* normi koje obavezuju sve države i koje mogu biti promijenjene samo istim takvim normama.³⁶

Postoji spor po pitanju da li se radi o starom ili novom principu. Njegov nastanak se povezuje sa sporazumima velikih pomorskih sila iz XVIII vijeka po kojim su sudovi u svakoj od tih država imali pravo suditi piratima za zločine počinjene na otvorenom moru. Nije bila važna nacionalnost počinitelaca niti nacionalnost žrtava. Ali se tek nakon Drugog svjetskog rata i Nirnberškog procesa u nekim međunarodnim konvencijama pominje mogućnost primjene ovog principa.³⁷

---

primijenit će se samo ako se počinitelj krivičnog djela zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine ili joj bude izručen, a u slučaju iz stava (4) ovog člana samo ako se počinitelj zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine i ne bude izručen drugoj državi.

³² Softic, S. Ibid. Str. 128-9.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Vidi AG of Israel v Eichmann, 36 ILR 5.

³⁷ Softic, S. Ibid. Str. 129. Također vidi: *Universal Jurisdiction, National Amnesties & Truth*

Princip univerzalne jurisdikcije naročito je dobio na aktuelnosti nakon što je Belgija 1993. godine usvojila *Zakon o univerzalnoj jurisdikciji*. Po ovom zakonu belgijski sudovi nadležni su za presuđenje u svim predmetima genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. To je dovelo do pokretanja nekoliko vrlo intrigantnih postupaka kao što su:

- a) podizanje optužnice protiv Ariela Sharona za masakr u izbjegličkim logorima Sabra i Shatila koje je počinila "kršćanska milicija";
- b) ulaganje tužbe protiv Jassera Arafata zbog njegove odgovornosti za terorističke napade; kao i
- c) tužba koju su uložile žrtve američkog bombardovanja 1991. godine, u Bagdadu protiv George-a H. W. Bush-a, Colin Pael-a i Dicka Cheney-a.³⁸

Suočena sa čestim pokretanjem postupaka protiv osoba u odsustvu Belgija je bila prinuđena na ograničavanje vođenja postupka samo protiv državljana Belgije i protiv osoba prisutnih na njenoj teritoriji.

Belgija je 2003. godine odustala od ovog zakona usvajajući mnogo restriktivniji *Zakon o ekstrateritorijalnoj jurisdikciji*. To je bila posljedica presude Međunarodnog suda u Hagu u predmetu *Nalog za hapšenje* od 11. aprila 2000. godine.³⁹ Sud je u presudi donesenoj u ovom predmetu utvrdio da je prilikom međunarodnog raspisivanja naloga za hapšenje od 11. aprila 2000. godine protiv *Abdulaye Yerodia Ndombasi* od strane Belgije, propušteno poštivanje njegovog imuniteta od krivične odgovornosti koje je ovaj kao aktuelni ministar vanjskih poslova Konga uživao po međunarodnom pravu i da Belgija mora opozvati ovaj nalog. Nakon toga Belgija je izmijenila Zakon reducirajući svoju univerzalnu nadležnost, ali je nastavila vođenje postupaka započetih po ranijem zakonu.

Francuski zakon o krivičnom postupku propisuje kažnjavanje ne samo francuskih državljana nego i stranaca za krivična djela: terorizam, torture, krijumčarenje nuklearnih materijala, piratstvo i otmice vazdu-hoplova.⁴⁰

Sud u Londonu izdao je 2009. godine nalog za hapšenje *Tzipi Livni* izraelske političarke u vezi sa optužbama za ratne zločine počinjene u pojasu Gaze 2008-2009. godine, koji je povučen nakon što je ustanovljeno da ona nije ušla na britansku teritoriju. Kri-

---

Commissions: reconciling the Irreconcilable. The Princeton Project on Universal Jurisdiction, University of Pennsylvania; Shaw, N. M. (2008). *International Law*, (6th ed.). Cambridge: University Press; Vaughan Lowe, *Jurisdiction*. U: Evans, D. M. (ed.).(2003). *International Law*. New York, Oxford University Press inc. p. 329-355.

³⁸ Vidi više Harris, D.J. (2004). op. cit. str. 304-305.

³⁹ Judgment in the case concerning the arrest warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium).

⁴⁰ Vidi: Code de Procedure penale. Article 689. Modifié par Loi n°99-515 du 23 juin 1999 - art. 30 JORF 24 juin 1999, 23.4.2011.

vična zakonodavstva mnogih značajnih zemalja propisuju nadležnost svojih sudova za presuđenje po principu univerzalne jurisdikcije za određena krivična djela.

Restejtment također prihvata univerzalnu jurisdikciju navodeći: "država ima pravo da definiira i propiše kažnjavanje za određena krivična djela priznata od zajednice naroda kao univerzalna briga, kao što su: piratstvo, trgovina robljem, napad na ili otmica zrakoplova, genocid, ratni zločini, i možda neki akti terorizma."⁴¹

Danas je gotovo opće prihvaćena univerzalna jurisdikcija za: piratstvo, genocid, ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i agresiju, te su ovi zločini stavljeni u nadležnost Međunarodnog krivičnog suda.

Osnivanje i početak rada Međunarodnog krivičnog suda – ICC smanjuje potrebu za širokom primjenom ovog principa u unutrašnjem zakonodavstvu država, makar kad su u pitanju zločini počinjeni nakon 2002. godine, kada je on započeo sa radom i od kog trenutka teče njegova jurisdikcija.

JURISDIKCIJA ZASNOVANA NA MEĐUNARODNIM UGOVORIMA (KVAZIUNIVERZALNI PRINCIP).

Pored univerzalne jurisdikcije koja omogućava procesuiranje za određene krivične zločine, postoji i veći broj međunarodnih ugovora kojima se zasniva nadležnost država potpisnica tih ugovora za procesuiranje raznih protivpravnih aktivnosti od uništenja podmorničkih kablova pa do mučenja i robovlasništva, neovisno o državljanstvu izvršioca i mjestu izvršenja djela. U teoriji je sporno da li nadležnost za krivično gonjenje počinitelaca ovih zločina proizlazi iz međunarodnih ugovora ili je u pitanju primjena principa univerzalne jurisdikcije.

Ovakva nadležnost je na primjer sadržana u *Međunarodnoj konvenciji o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda* iz 1973. godine, i *Konvenciji protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja* iz 1984. godine. Član 5. Konvencije obavezuje države članice na preduzimanje mjera za uspostavu svoje nadležnosti ako je djelo počinjeno na njenoj teritoriji, od ili protiv njenog državljanina.⁴²

Mnoge druge međunarodne konvencije naročito iz oblasti terorizma obavezuju potpisnice na krivično gonjenje zločina koji su predmet regulisanja tih konvencija.

Tako naprimjer Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma u članu 7. (1) propisuje obavezu uspostave nadležnosti ukoliko je djelo počinjeno

⁴¹ Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (1987), Section 404.

⁴² Vidi član 5 *Konvenciji protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja* iz 1984. godine.

na njenoj teritoriji, brodu ili avionu registrovanom prema zakonu te države ili od njenog državljanina. Također u član 7. (2) propisuje mogućnost uspostave nadležnosti na temelju principa pasivnog državljanstva, zaštitnog principa ili od lica bez državljanstva.

Međunarodno običajno pravo prihvata odgovornosti za pirateriju primjenom principa *forum deprehension* dajući pravo krivičnog gonjenja svakoj državi u čijoj je vlasti počinitelj.⁴³ Većina zakonodavstava je prihvatila ovaj model krivičnog gonjenja, dok je manji broj država prihvatio model po kojem država može goniti lica okrivljena za međunarodne zločine bez obzira na njihovo državljanstvo, mjesto gdje je zločin izvršen i državljanstvo žrtava, pa čak i bez obzira da li je okrivljeni uhapšen ili je na bilo koji način prisutan na teritoriji države u kojoj se sudi.

PRINCIP AUT DEDERE AUT JUDICARE I EKSTRADICIJA

Većina međunarodnih konvencija koje se bave međunarodnim zločinima sadrže specijalnu odredbu koja obavezuje državu *forum-a deprehension* da ili sama krivično goni ili izruči osobu osumnjičenu da je počinila međunarodni zločin (*aut dedere aut judicare*). Tako naprimjer Međunarodna konvencija o suzbijanju međunarodnih bombaških napada, usvojena od Generalne skupštine UN 15. decembra 1997. godine u članu 8. obavezuje državu članicu na čijoj teritoriji se nalazi osumnjičeni da bez obzira da li je krivično djelo počinjeno na njenoj teritoriji ili ne, ukoliko ne izruči okrivljenog, bez odlaganja slučaj preda svojim nadležnim organima u cilju krivičnog gonjenja.

Ovaj princip sadržan u međunarodnim konvencijama nije dovoljan pravni osnov za ekstradiciju. Ekstradicija je ovisna o postojanju bilateralnih ili multilateralnih sporazuma o ekstradiciji. Ekstradicija je alternativa direktnoj jurisdikciji u inostranstvu.

Ekstradicija je formalni proces putem kojeg jedna država predaje drugoj osuđenog

⁴³ Prema članu 101. Konvencije o pravu mora iz 1982. godine, piratstvo *iure gentium* određeno je kao: "

(a) svaki nezakoniti čin nasilja ili zadržavanja ili bilo kakva pljačka, koju za osobne svrhe izvrši posada ili putnici privatnog broda ili privatnog zrakoplova i usmjeren: (i) na otvorenom moru protiv drugog broda ili zrakoplova ili protiv osoba ili dobara na njima; (ii) protiv broda ili zrakoplova, osoba ili dobara na mjestu koje ne potpada pod jurisdikciju nijedne države;

(b) svaki čin dobrovoljnog sudjelovanja u upotrebi broda ili zrakoplova, ako počinitelj zna za činjenice koje tom brodu ili zrakoplovu daju značaj piratskog broda ili zrakoplova;

(c) svaki čin kojemu je svrha poticanje ili namjerno omogućavanje nekog djela opisanog u podstavcima (a) ili (b)."

Član 105. ove Konvencije propisuje:

"Na otvorenom moru ili na bilo kojem drugom mjestu izvan jurisdikcije bilo koje države, Svaka država može zaplijeniti piratski brod ili vazduhoplov, ili brod ili vazduhoplov koji je otet djelom piratstva i nalazi se u vlasti pirata te uhititi osobe i zaplijeniti dobra na njima...

ili optuženog bjegunca radi kažnjavanja ili procesuiranja. Osnovni cilj ekstradicije je sprečavanje okrivljenih da prelaskom državne granice izbjegnu kažnjavanje ili krivično gonjenje.

Ekstradiciju treba razlikovati od predaje optuženog međunarodnom krivičnom sudu. Ekstradicija se sprovodi pod uslovima utvrđenim u ugovoru između odnosnih država, dok je predaja optuženog međunarodnom krivičnom sudu bezuslovna međunarodna obaveza države, koja se ne može isključiti niti ograničiti domaćim propisima.

Države svojim unutrašnjim zakonodavstvom propisuju postupak ekstradicije kao i uvjete pod kojim se ona dopušta ili zabranjuje. Najčešći razlozi za zabranu ekstradicije su: nepostojanje identiteta norme, politička narav krivičnog djela, mogućnost izricanja određenih kazni i državljanstvo osobe čije se izručenje traži. Neke države svojim ustavima ili zakonima propisuju zabranu izručenja vlastitih državljana drugim državama radi suđenja. U takvim slučajevima one same sprovode postupak radi suđenja za krivična djela za koja se izručenje traži.

Ekstradicija nije nikad postala međunarodnopravna obaveza država po osnovu međunarodnog običaja. Pravila po kojima se sprovodi ekstradicija između država regulisana su međunarodnim ugovorima,⁴⁴ a kada ugovor ne postoji primjenjuju se odredbe zakona zamoljene države.⁴⁵

Velika je vjerovatnoća je da princip *aut dedere aut judicare* predstavlja obavezu *erga omnes* koja proizlazi iz statusa povrede na koju se primjenjuje, a koja predstavlja univerzalni zločin.⁴⁶ Ali, pošto se ovaj princip ustanovljava putem međunarodnih konencija, on je primjenjiv samo između država članica konvencije, bez obzira na prirodu počinjenog međunarodnog zločina koji može biti čak i zločin po međunarodnom običajnom pravu.

MEĐUNARODNA I NACIONALNA JURISDIKCIJA

Međunarodno pravo i nacionalna jurisdikcija

Kao što smo vidjeli ovih pet principa na kojima je utemeljena jurisdikcija u krivičnim stvarima proizlaze iz međunarodnih običaja, međunarodnih ugovora i nacionalnih zakonodavstava.

⁴⁴ Najvažniji međunarodni ugovori koji regulišu ovu materiju mogu se svrstati u sljedeće kategorije: ugovori usvojeni u okviru UN, ugovori usvojeni u okviru Savjeta Evrope, ugovori usvojeni u okviru Evropske unije i ostali regionalni i bilateralni ugovori.

⁴⁵ U Bosni i Hercegovini ova materija je propisana Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br.: 53/09. Koji je u postupku usvajanja izmjena i dopuna.

⁴⁶ Vidi više: CM Bassiouni, *International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes*, 59 LCP (1996), 63.

Ne postoje pravila međunarodnog običajnog prava opšteg karaktera koja bi obavezivala države da vrše jurisdikciju po nekom od navedenih osnova.⁴⁷ Ali, ipak u onim oblastima u kojima međunarodne konvencije predviđaju takvu obavezu država moglo bi se reći da su takva pravila u nastajanju.

Međunarodni sud u Hagu je u nekoliko presuda zaključio da su pojedine odredbe Ženevskih konvencija i Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida prerasle u međunarodno običajno pravo. Tako u predmetu *Nicaragua* Sud smatra da je postojala obaveza USA da "u smislu člana 1. Ženevskih konvencija 'poštuje' Konvencije i čak "da osigura njihovo poštovanje" "u svim okolnostima" pošto takva obaveza ne proizlazi samo iz Konvencija, nego iz opštih principa humanitarnog prava..." izraženih u Konvencijama.⁴⁸

Također u predmetu *O zakonitosti prijetnje ili upotrebe nuklearnog oružja* Sud zaključuje da odredbe sadržane u Haškim i Ženevskim konvencijama koje se odnose na "elementarno poštivanje humanosti" obavezuju sve države bez obzira da li su ratificirale konvencije koje ih sadrže "pošto one predstavljaju nepovredive principe međunarodnog običajnog prava"⁴⁹ Osiguranje poštivanja podrazumijeva postojanje običajne obaveze "traženja, izvođenja pred sudove (ili izručenja) navodnih počini-laca teških kršenja tih konvencija, koji se nađu na teritoriji države gonjenja."⁵⁰

Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida u članu I navodi da države ugovornice: Potvrđuju da je genocid, bilo da je izvršen u vrijeme mira ili rata, zločin po međunarodnom pravu i obavezuju se da će ga spriječiti i kazniti. Dok član VI propisuje da: Lica okrivljena za genocid ili bilo koje drugo djelo navedeno u članu III će biti izvedena pred nadležne sudove one države na čijoj je teritoriji djelo izvršeno ili pred međunarodni krivični sud koji će biti nadležan za one ugovorne strane koje po tome budu priznale njegovu sudsku nadležnost. Obaveza sprečavanja i kažnjavanja zločina genocida je postala pravilo međunarodnog običajnog prava opšteg karaktera i obavezuje i one države koje nisu ratificirale Konvenciju.

Međunarodni sud u Hagu je u predmetu *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore zbog kršenja Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* utvrdio da "države imaju opštu obavezu da uspostave odgovarajuće sudske mehanizme i postupke radi univerzalnog gonjenja tog zločina."⁵¹

⁴⁷ O tome vidi više u: Kaseze, A. (2005). Str -354-356.

⁴⁸ Case concerning the military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)(MERITS) Judgment of 27 June 1986. I.C.J. Reports, 1986 (§220). Također: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=nus&case=70&k=66&p3=0> 12.11. 2012.

⁴⁹ *Legality of Threat or Use of Nuclear Weapons case.* (United Nations), Judgement, para. 64-67.; I.C.J. p. 226. (1997) 35 I.L.M. 809 (§79). <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>. 12.11. 2012.

⁵⁰ Kaseze, A. (2005). Str. 356.

⁵¹ Ibid. Str. 356.

Nacionalni sudovi ne pokreću krivične postupke protiv počinitelja međunarodnih krivičnih djela samo zbog toga što su ona kažnjiva po međunarodnom običajnom pravu. Da bi nacionalni sudovi pokrenuli krivični postupak u konkretnom slučaju nužno je da postoji unutrašnji zakon koji taj zločin stavlja u nadležnost domaćih sudova po nekom od spomenutih principa.

I pored činjenice da države članice ratificiraju međunarodne konvencije, teškoće nastaju u njihovom sprovođenju. Mnoge države ili nisu donijele zakone nužne za sprovođenje konvencija ili su oni isuviše restriktivni tako da se ograničava nadležnost domaćih sudova za vođenje krivičnih postupaka za međunarodne zločine.

ODNOS IZMEĐU MEĐUNARODNE I NACIONALNE JURISDIKCIJE

Pitanje odnosa međunarodne i nacionalne jurisdikcije odnosno pitanje primata međunarodnih ili nacionalnih sudova postavljeno je nakon osnivanja međunarodnih krivičnih sudova. Za pojedina krivična djela nedležni su isključivo međunarodni sudovi dok su za druga nadležni isključivo domaći sudovi. Međutim, postoje i krivična djela na čije suđenje pravo mogu polagati i međunarodni i nacionalni sudovi. Ukoliko se takav slučaj pojavi postavlja se pitanje koji sud će sprovesti krivični postupak u tom slučaju.

Ne postoje opšta pravila međunarodnog krivičnog prava koja nam daju odgovor na ovo pitanje. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i Međunarodni krivični sud za Ruandu (ICTR) utemeljeni su rezolucijama Savjeta sigurnosti na temelju Poglavlja VII Povelje kao njegovi subsidijarni organi za vršenje sudske funkcije. U zadatak im je stavljeno krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja pravila međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na njihovom teritoriju.

Savjet sigurnosti je ovim sudovima dao vrlo široku nadležnost i *ratione materia* i *ratione temporis*. Također i Međunarodni krivični sud (ICC) ima vrlo široku nadležnost koja je utemeljena na međunarodnom ugovoru. Pitanje sukoba nadležnosti između ovih sudova i nacionalnih sudova riješeno je obavezujućim rezolucijama Savjeta sigurnosti odnosno ugovorom.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i Međunarodni krivični sud za Ruandu (ICTR) u slučaju konkurentne nadležnosti sa nacionalnim sudovima imaju prvenstvo tj. imaju *primarnu* nadležnost u odnosu na nacionalne sudove. Nacionalni sudovi imaju prvenstvo u odnosu na Međunarodni krivični sud (ICC) koji ima *komplementarnu* odnosno subsidijarnu nadležnost u odnosu na nacionalne sudove.

Prvenstvo Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (ICTR) proizilazi iz članova 9. odnosno 8. Statuta.

Član 9. Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u stavu 1. navodi da Međunarodni tribunal i nacionalni sudovi imaju konkurentnu nadležnost, dok u stavu 2. daje prvenstvo međunarodnom tribunalu. Također, međunarodni tribunal može u bilo kojoj fazi postupka formalno zatražiti ustupanje nadležnosti u skladu sa Statutom i Pravilima o postupku i dokazima bez navođenja uslova i načina korištenja tog prvenstva.⁵²

Član 8. Statuta Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (ICTR) je gotovo identičan. Pravila o dokazima i postupku Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY)⁵³ u članovima 8. do 13. propisuju način ostvarivanja prvenstva.

Tužitelj Međunarodnog tribunala može zatražiti u slučaju postojanja krivičnog djela iz nadležnosti Tribunala za koje istragu provodi tužitelj nekog od nacionalnih sudova da mu se proslijede sve relevantne informacije vezane za postupak i za djelo (član 8). Države su obavezne udovoljiti ovom zahtjevu bez odlaganja u skladu sa odredbom člana 29. Statuta Tribunala.

Tužitelj Tribunala može od vijeća Tribunala koje označi Predsjednik Tribunala zatražiti ustupanje nadležnosti od nacionalnih sudova bez obzira u kojoj je fazi postupak (član 9). To se čini u situaciji kada nacionalni sudovi provode postupak samo da bi zaštitili okrivljenog od međunarodne krivične odgovornosti. Zahtjev za ustupanje predmeta se podnosi u tri slučaja.

Prvi, kad se djelo koje je predmet istrage ili po kojem se pred nacionalnim sudom vodi krivični postupak smatra običnim zločinom a ne međunarodnim zločinom (9. i).

Drugi, kad se procijeni da nema dovoljno nepristrasnosti ili neovisnosti, ili da je svrha istrage ili provođenja postupka zaštita okrivljenog od međunarodne krivične odgovornosti ili se postupak ne vodi brižljivo (član 9. ii).

Treći, i ako se radi o situaciji gdje nema sumnje u namjeru da se postupak pošteno provede ukoliko je riječ o pitanjima koja su u bliskoj vezi ili na neki drugi način obuhvataju pravna ili činjenična pitanja koja mogu uticati na druge istrage ili optužnja pred tribunalom (9. ii)

⁵² Član 9. glasi: Usporedna nadležnost

1. Međunarodni tribunal i nacionalni sudovi imaju usporednu nadležnost za krivično gonjenje osoba za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1. januara 1991. godine.

2. Međunarodni tribunal ima primat nad nacionalnim sudovima. Međunarodni sud može u bilo kojoj fazi postupka formalno zatražiti od nacionalnih sudova da ustupe nadležnost Međunarodnom tribunalu u skladu s ovim Statutom i Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnog tribunala.

⁵³ Pravila o dokazima i postupku Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY), prihvaćena na drugoj sjednici Tribunala 11. Februara 1994. godine a stupila na snagu 14. marta 1994. godine.

Za razliku od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY)

Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (ICTR) koji imaju, primarnu nadležnost, Međunarodni krivični sud (ICC) ima komplementarnu nadležnost. To znači da nacionalni sudovi imaju primarnu nadležnost izuzev u posebnim slučajevima kada Međunarodni krivični sud (ICC) ima pravo da preuzme nadležnost.

Komplementarnost Međunarodnog krivičnog suda je naglašena već u preambuli kao i u članu 1. Statuta Suda gdje se navodi da će ovaj Sud biti "komplementaran nacionalnim krivičnim nadležnostima". Cilj principa komplementarnosti može biti da države poštuju dužnost da ili same gone navodnog počinioca ili da krivični progon prepusti međunarodnom krivičnom sudu. Neovisno o postojanju obaveze država da krivično gone počiniocima određenih krivičnih djela "režim komplementarnosti je sigurno zamišljen da ohrabri države da vrše njihovu jurisdikciju i na taj način čine sistem primjene međunarodnog krivičnog prava efikasnijim."⁵⁴

Međunarodni krivični sud (ICC) vrši jurisdikciju u sljedećim situacijama:

- a) kada država članica Statuta Suda uputi tužiocu Suda zahtjev da ispita situaciju i utvrdi da li neke osobe trebaju biti optužene za činjenje krivičnih djela iz nadležnosti Suda.
- b) kada Savjet sigurnosti UN postupajući po Poglavlju VII Povelje UN obavijesti tužiocu Suda da je počinjeno jedno ili više djela iz nadležnosti Suda, i
- c) kada Tužilac Suda na podlozi informacija da je počinjeno krivično djelo iz njegove nadležnosti proprio motu pokrene istragu.⁵⁵

Ovaj sud ne može vršiti jurisdikciju u sljedećim situacijama:

- kada je vođena istraga ili podignuta optužnica u državi koja je nadležna po svom unutrašnjem pravu (član 17. a)
- kad je vođena istraga u državi koja je nadležna i kad je odlučeno da se ne podiže optužnica ukoliko takva odluka nije posljedica ne postojanja volje ili sposobnosti da se optužnica podigne (član 17 b)
- kad je osoba već osuđena ili oslobođena za konkretno djelo pod uslovom da je postupak bio korektan i pošten (član 17. i 20.)
- kad predmet nije takve ozbiljnosti da bi opravdao dalje akcije suda (član 17. d).

⁵⁴ Benzing, M. The Complementarity Regime of the International Criminal Court: Internationale Criminal Justice beetwin State Sovereignty and the Fight against Impunity. Max Planck Yearbook of United Nations Law, volume 7. 2003. 591-632. Str. 596. (fus nota izostavljena).

⁵⁵ Vidi članove 13, 14 i 15 Statuta Suda.

ZAKLJUČAK

Da bi neko sudsko tijelo moglo voditi postupak za neko krivično djelo potrebno je da ono bude nadležno da to čini. Pošto je ustanovljenje jurisdikcije polazna tačka za vođenje postupka u svakom pojedinom krivičnom predmetu bilo je nužno utvrditi na osnovu kojih principa se utvrđuje jurisdikcija pojedinih država i unutar njih nadležnost određenih sudskih tijela.

Utvdili smo da je sudska jurisdikcija samo jedna od ovlasti koje ima svaka suverena država i da je država u konzumiranju te ovlasti ograničena pravilima međunarodnog prava. Ova pravila međunarodnog prava sadržana su u principima za ustanovljenje međunarodne krivičnopravne jurisdikcije pojedinih država. Ti principi su teritorijalni i ekstrateritorijalni principi čije postojanje ima za cilj sprječavanje sukoba nadležnosti, pozitivne i negativne, na koji način se osigurava da se za svako krivično djelo sprovede postupak pred nadležnim sudom. Jurisdikcija kao pojam međunarodnog krivičnog prava daje nam odgovor na pitanje unutar koje države i po čijem zakonodavstvu će se postupak voditi, a nadležnost kao pojam unutrašnjeg prava daje nam odgovor koji će to mjesno, stvarno i funkcionalno nadležan sud sprovesti. Utvdili smo da je osnovni princip da se za zločin izvršen na teritoriji neke države sudi pred nadležnim sudovima te države i da je radi izbjegavanja nekažnjivosti taj princip dopunjen drugim principima koje bi zbirno mogli označiti kao ekstrateritorijalni principi. Također smo utvdili postojanje principa na osnovu kojih se isključuje sukob nadležnosti između međunarodnih i domaćih sudova.

Izložena pravila pružaju mogućnost za utvrđivanje jurisdikcije države u svakom pojedinom krivičnom predmetu na koji način se osigurava sužavanje prostora za postojanje nekažnjivosti. Da bi se mogle iznijeti konačne tvrdnje po pitanju da li je to u praktičnoj primjeni uistinu postignuto bilo bi nužno šire izučavanje međunarodne prakse u ovoj materiji što prevazilazi ciljeve ovog rada.

Literatura:

Knige i članci

Bassiouni, CM. *International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes*, 59 LCP (1996), 63;

Bantekas, I – Nash, S. (2007). *International Criminal Law*. London and New York: Routledge – Cavendish;

Benzing, M. *The Complementarity Regime of the International Criminal Court: Internationale Criminal Justice beetwin State Sovereignty and the Fight against Impunity*. Max Planck Yearbook of United Nations Law, volume 7. 2003. 591-632;

Cameron, I. (1994) *The protective Principle of Internationale Criminal Jurisdiction*. Aldershot: Brookfield, VT;

Harris, D.J. (2004). *Cases and Materials on International Law*. (6th ed.). London: Sweet & Maxwell;

Kaseze, A. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava

Malanczuk, P. (1997). *Akehurst's modern introduction to International Law*. (7th revised ed.). London and New York: Routledge.

Reydams, L. (2003) *Universal Jurisdiction*. Oxford: Oxford University Press;

Pavišić, B., *Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske, bilješke-literatura-sudska praksa*, Zagreb, 1993.

Shaw, N. M. (2008). *International Law*. (6th ed.). Cambridge: University Press;

Softić, S. (2012). *Međunarodno pravo*. Sarajevo: DES.

Sudske odluke

AG of the Government of Israel v. Eichman (1961) 36 ILR 5.

France v. Turkey (1927) PCIJ Reports, Ser An No 10.

Nottebohm case, (Liechstein v. Guatemala), ICJ Reports, 1955, pp. 4.23; ILR, pp. 349, 360.

Judgment in the case concerning the arrest warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium).

Case concerning the military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)(MERITS) Judgment of 27 June 1986. I.C.J. Reports, 1986 (§220).

Legality of Threat or Use of Nuclear Weapons case. (United Nations), Judgement, para. 64-67.; I.C.J. p. 226. (1997).

Ostali izvori

Konvencija o sprečavanju zabranjene trgovine drogama iz 1936. godine.

Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (1987), Section 421 (1), (2) (d). 404.

Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. Godine.

KZBiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10).

Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br.: 53/09).

Statut ICTY.

Statut ICTR.

Statut ICC.

Pravila o dokazima i postupku Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY).

Summary

The issue of jurisdiction to prosecute persons responsible for serious violations of international law is in a constant progress and occasionally requires reconsideration in light of the emergence of new rules of international law and their application in practice of international and national criminal courts. The author has researched the principles on which the jurisdiction has been established by using original international documents, the relationship between international and national jurisdictions, views of the various judicial bodies occupied in their application in specific cases as well as their understanding of the leading legal experts in this field. Then he described and explained them separately and in relation to each other so that the work provides a comprehensive picture of the state of theory and practice in this area. The principles on which jurisdiction was founded in criminal matters arising from international custom, international treaties and national legislation. There are no rules of customary international law of general character which obliged the state to exercise jurisdiction on any of these grounds. Yet in those areas in which international conventions provide for such an obligation of the state one might say that such rules are emerging.

Keywords: *jurisdiction; sovereignty; extradition; international criminal law; primary jurisdiction; complementary jurisdiction*